

УДК 821.111Черчилль 1/7.08

Єрмоєнко С.В.

БІОГРАФІЇ ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

У пропонованій статті наведено стислий огляд біографічних творів про Вінстона Черчилля. Визначено сам термін «біографія», жанрові особливості та жанрові різновиди. Увагу зосереджено на біографіях Дж. Беста, М. Гілберта та Р. Дженкінса.
Ключові слова: біографія, особистість, жанр, документальна література.

Ермоєнко С.В. Биографии Уинстона Черчилля: общий обзор. В предлагаемой статье кратко охарактеризовано биографические произведения об Уинстоне Черчилле. Определено сам термин «биография», жанровые особенности и жанровые разновидности. Внимание сосредоточено на биографиях Дж. Беста, М. Гилберта и Р. Дженкинса.
Ключевые слова: биография, личность, жанр, документальная литература.

Yeriyenko S.V. Winston Churchill's Biographies: general review. The given article focuses on Winston Churchill's biographies. It defines the term 'biography', its peculiarities and biography genres. Winston Churchill's biographies written by G. Best, M. Gilbert, R. Jenkins are widely discussed.

Biography is defined as a form of nonfictional literature whose subject is the life of an individual. Biography develops a complex analysis of personality, highlighting different aspects of it and including intimate details of experiences. The structure of the biography usually presents b-e-m-a-d, where b (born), e (educated), m (married), a (activity), d (died). But a biography is more than a list of impersonal facts like birth, education, work, relationships and death. It also dwells into the emotions of experiencing such events. It is important for a biographer to be sympathetic of his object. The biographer draws upon all available evidence, including that retained in memory as well as written, oral and pictorial material and creates positive image of the personality.

Key words: biography, personality, genre, non-fiction.

Біографія, як один із жанрових різновидів документальної літератури, зосереджена на особистості у всіх її проявах. Біографію пишуть треті особи, завжди *post factum*. Увага в ній фокусується на повній і завершеній характеристиці особистості. Це є єдиний документальний жанр, який відтворює особистість і який створений не нею самою.

У словнику *Longman Language Activator* наводиться наступне визначення біографії – ‘a book that is the story of a famous person’s life’ (книга, що становить собою історію життя відомої людини) [8, 1312]. Цікаво, що синонімами до аналізованого терміна у значенні ‘the story of a real person’s life’ (історія життя реальної людини) словник наводить такі англійські слова як ‘life’, ‘life story’, з тією різницею, що перше з них є ширшим за значенням і може позначати не лише книгу з оповіддю про відому людину, а й фільм, картини тощо. Друге слово вживається переважно на позначення усної оповіді з життя відомої людини. Подібним є визначення біографії у тлумачному словнику *Oxford Wordpower Dictionary* – ‘the story of a person’s life written by somebody else’ (історія життя людини, написана іншою людиною) [10, 58].

Тлумачний словник англійської мови *New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language* розглядає аналізований нами термін у двох ракурсах: як звіт про життя людини та як літературний жанр - 'a written account of a person's life (письмовий опис життя людини); *biographical writing as a literary genre*' (біографія як літературний жанр) [9, 97].

У Британській енциклопедії біографія визначається як жанровий різновид літератури *non-fiction* – 'form of nonfictional literature whose subject is the life of an individual' (тип документальної літератури, об'єктом якого є життя особистості). Важливою є вказівка на те, що життєпис відповідної особи подається крізь призму історичного або авторського бачення із залученням документальних джерел: 'as understood from the historical or personal perspective of the author – by drawing upon all available evidence, including that retained in memory as well as written, oral and pictorial material' (усвідомлюється або в історичному аспекті, або з особистісного (авторського) кута зору із залученням усіх можливих свідчень, включаючи написані, усні й ілюстративні матеріали й ті, що залишилися у пам'яті). Крім того, пропонується класифікація біографій, які умовно розділяються на такі, де інформація подається з перших рук (*firsthand knowledge*) та де здійснюється аналіз і дослідження особистості (*research*). У свою чергу, друга група біографічних досліджень представлена такими різновидами: довідкові видання (*reference collections*), короткі біографічні нариси (*character sketches*), інформативна біографія, яка містить переважно документи, папери тощо (*informative biography*), критична біографія, яка репрезентує факти творчої історії літературної особистості (*critical biography*), класична біографія, яка висвітлює основні віхи соціального та професійного життя особистості (*standard biography*), інтерпретативна біографія, де автор по-своєму трактує і характеризує особистість (*interpretative biography*), художня біографія, де автор вдається до художнього вимислу (*fictionalized biography*), біографічний роман (*fiction presented as biography*) [7]. Як бачимо з наведеної класифікації, вона побудована за принципом поступового переходу від домінування об'єктивних факторів до суб'єктивних, від домінування фактичного матеріалу до авторського осмислення й інтерпретації цього документального матеріалу.

Не можна залишити поза увагою визначення аналізованого терміна *biography* в он-лайн енциклопедії: *wikipedia, the free encyclopedia*. Тут біографія розглядається як жанровий різновид літератури *non-fiction*, також окреслюються її відмінності від інших жанрових різновидів, основною з яких є комплексний аналіз особистості – 'is a genre of literature and other forms of media such as film, based on the written account of individual lives. While a biography may focus on a subject of fiction or non-fiction, the term is usually in reference to non-fiction. As opposed to a profile or curriculum vitae, a biography develops a complex analysis of personality, highlighting different aspects of it and including intimate details of experiences. A biography is more than a list of impersonal facts like birth, education, work, relationships and death. It also dwells into the emotions of experiencing such events' (жанр літератури та інші форми масмедіа – такі як фільм, основані на писемному описі життя особистості. Біографія може бути як художньою, так і документальною,

але сам термін звичайно вживається стосовно документальної літератури. На противагу короткому біографічному нарису і короткому життєпису у біографії пропонується комплексний аналіз особистості, висвітлюючи різні аспекти та включаючи особистісні подробиці. Біографія – це більше ніж перелік об'єктивних фактів, таких як народження, освіта, діяльність, стосунки і смерть. Біографія зосереджується на емоціях, які людина переживає у своєму житті) [11].

«Золотий вік» англійської біографії як жанру розпочинається у вісімнадцятому столітті, коли самі терміни «біографія» та «автобіографія» увійшли до вжитку в англійській мові, що пов'язано з появою двох класичних творів – праці Джеймса Босвела «Біографія Джонсона» (*James Boswell 'Life of Johnson' – 1791*) та Самюеля Джонсона «Критичні біографії поетів» (*Samuel Johnson 'Critical Lives of the Poets' – 1779-81*).

Подібне до попередніх визначень біографії як життєпису знаходимо у словнику літературознавчих термінів – це «історія життя та діяльності людини, її життєпис у зв'язку з тими важливими суспільними подіями, до яких вона причетна» [6, 28].

У центрі біографії стоїть особистість (А. Моруа), особистість є тією віссю, навколо якої автор біографії повинен розмістити весь біографічний матеріал (Г. Винокур).

Великий читацький інтерес до біографії зумовлений бажанням побачити красиву і багату людську особистість. Створення біографії може просуватися у декількох напрямках. У першому випадку біограф може обмежитися лише виключно документальними джерелами, створивши таким чином біографічну монографію наукового типу. У другому випадку біограф може по своєму інтерпретувати відповідні факти життя видатної особистості, створивши біографічний роман. У третьому випадку біограф більше тяжіє до висвітлення історичного тла життя особистості: «Якщо яскравість історичного тла переважає ту, з якою намальований головний герой, то оповідь у цілому показує читачу, що об'єкт біографії цікавий саме як син століття, представник чогось: епохи, середовища, класу», тому у даному випадку особливості особистості, індивідуальності відступають на другий план. Основним же завданням біографа є поєднання розрізнених документально-фактичних свідчень у єдину і живу людську особистість, що стане можливим завдяки застосуванню інструментів психологічного аналізу. Будь-яке гуманітарне дослідження повинно враховувати досягнення таких наук як психологія, соціологія, оскільки «людська особистість становить собою складну психологічну й інтелектуальну структуру, яка виникає на перетині епохальних, класових, групових й індивідуально-унікальних моделей свідомості і поведінки» [2, 111].

Жанр біографії є предметом аналізу низки досліджень, в яких не тільки розглядається історія становлення та розвиток цього жанру (Д. Жуков, М. Кузнецов, Ю. Лотман, Г. Померанцева, S. Casper, J. Garraty, E. O'Neil), а й пропонується розмежування типів біографії. Традиційним є розподіл біографії на художню та наукову, серед її різновидів називають науково-популярну, науково-художню (Г. Грегуль, О. Савченко). Наводяться також інші

альтернативні класифікації, що пропонують розрізняти романізовану і документальну біографії, канонічну і неканонічну біографії (Т. Черкашина); традиційну (сюжетно-подієву) й асоціативно-психологічну біографії, повну і часткову біографії (О. Галич) тощо.

Біографія розглядається і як тип тексту, який поділяється на такі різновиди: анкетна біографічна довідка, біографічна стаття, біографічне есе, документально-художня біографія і біографічний роман. При цьому документально-художня біографія трактується як «детальний опис життєвого і творчого шляху відповідно до дійсних історичних фактів, реального хронологу, але із заявленою позицією автора біографії, обсягом у 200 і більше сторінок» [1, 10]. Документально-художня біографія характеризується наявністю категорій антропоцентричності, модальності і концептуальності, інформативності, зв'язності, членування. Хронологію посідає важливе місце у біографічному тексті. Пропонується навіть схема документально-художньої біографії: *b-e-m-a-d*, де *b (born)* – народився, *e (educated)* – отримав освіту, *m (married)* – одружився, *a (activity)* – діяльність (творча, політична тощо), *d (died)* – помер [там само].

В останні роки було проведено порівняльний аналіз американського та британського малоформатного політико-біографічного тексту у структурному і прагматичному аспектах з визначенням жанрових різновидів, їх структурних особливостей та культурних домінант. Виявляється, що британському малоформатному політико-біографічному тексту притаманне домінування «неполітичного контексту», оскільки оцінка діяльності політика дається, виходячи з його природних рис і особистісних якостей, які сформувалися під впливом його оточення (Т. Іваніна). Для британського малоформатного політико-біографічного тексту є облігаторним розкриття особливостей становлення особистості політика через подачу інформації про його родину, освіту тощо. Тобто знову ж таки констатується домінування перш за все особистості та її психологічних рис у біографії. Британський малоформатний політико-біографічний текст відзначається превалюванням позитивної оцінки особи політика: якщо особистість виділена побудовою відповідного політико-біографічного тексту, то її діяльність заслуговує позитивної оцінки як елемент розгортання політико-комунікативної традиції британського суспільства. Саме на такій позитивній оцінці об'єкта біографії наголошують й дослідники: *'it is important for a biographer to be sympathetic of his object'* (важливим для біографа є приязнь, схвалення свого об'єкта) (А. Holgate, L. Pizzichini).

Отже, біографія як жанровий різновид документальної літератури має на меті повну і детальну характеристику відповідної історичної особистості від її народження до останніх днів життя. Біографія покликана зосередитися перш за все на особистості та її психологічних особливостях і характеристиках.

Пропонована стаття наводить короткий огляд того, як наявні британські біографи відтворюють видатну особистість, видатного представника своєї країни – Вінстона Черчилля.

Вінстон Черчилль відіграв неабияку роль не лише в історії Великої

Британії, а й всього світу у ХХ столітті: народжений у час розквіту Британської імперії та очевидець розпаду цієї імперії; парламентар, який двічі змінив політичну партію; безпосередній учасник двох світових воєн; керівник однієї із союзницьких держав, які розподілили сфери впливу після закінчення Другої світової війни; політик, який своїм виступом («Фултонська промова» – 5 березня 1946 року) започаткував поняття «холодної війни»; оратор; письменник, лауреат Нобелівської премії (1953); історик; винахідник танка, навігаційного приладу для льотчиків; художник – це неповний перелік того, чим запам'ятався Вінстон Черчилль. У 2000 році за опитуванням британської компанії *BBC* Черчилль очолив список видатних британців. Короткі біографічні відомості про Черчилля можна знайти у таких вагомих енциклопедичних джерелах як *Who 2 Biography*, *A Dictionary of Political Biography*, *Military History Companion*, *Britannica Concise Encyclopedia*, *British History*, *History Dictionary*, *Encyclopedia of World Biography*, *Wikipedia, the free encyclopedia*, *US Military History Companion*, *US Military Dictionary*, *Columbia Encyclopedia*, *Mideast*, *N. Africa Encyclopedia* тощо. Британські телевізійні канали – *BBC-History*, *The Biography Channel*, *History Channel* – також пропонують свою інтерпретацію певних періодів життя Черчилля. Особистість Черчилля привертала і продовжує привертати увагу як істориків, дослідників, так і біографів. Про це свідчить і та кількість досліджень, присвячених Черчиллю, про які мова піде далі.

Стисло охарактеризуємо напрямки досліджень життя, діяльності і творчості британського політика. Найвагомим та найґрунтовнішим проектом є офіційна біографія Вінстона Черчилля у восьми томах (*Companion Volumes*), авторами якої є син Черчилля Рендольф (*Randolph Churchill*) та Мартін Гілберт (*Martin Gilbert*). Офіційна біографія має доповнення у вигляді окремих багатотомних видань документів (*Companion Volumes of documents*, *Churchill's War Papers*). Серед інших біографій про Вінстона Черчилля дослідники найчастіше посилаються на роботи М. Гілберта (*Martin Gilbert*) [4], Р. Дженкінса (*Roy Jenkins*) [5], Дж. Беста (*Geoffrey Best*) [3], Г. Пеллінга (*Henry Pelling*), К. Понтінга (*Clive Ponting*), В. Манчестера (*William Manchester*), П. Едісона (*Paul Addison*), при чому дані біографії публікувалися як у повному обсязі, так і у скороченому.

Другий блок становлять дослідження та спогади про Черчилля його друзів, помічників, дітей тощо. Найпопулярнішими серед них є праці доньки Черчилля Мері Сомс (*Mary Soames*), присвячені листуванню Черчилля з його дружиною та розповідь про Черчилля-художника. Творчість Вінстона Черчилля аналізує у своїй книзі К. Олдріт (*Keith Aldritt*). Роберт Блейк (*Robert Blake*) та Уільям Роджер Луїс (*William Roger Louis*) уклали прекрасну книгу спогадів (вона містить 29 нарисів) про Вінстона Черчилля. Написані спогади також особистими секретарями Черчилля, серед них Е. Браун (*Anthony Montague Browne*), Е. Нел (*Elizabeth Nel*), В. Томпсон (*W.H. Thompson*), Ф. Мор (*Phyllis Moir*); часто цитуються спогади його сучасників В. Картер (*Violet Bonham Carter*) та Дж. Колвіла (*John Colville*); відмічається суперечливий характер спогадів особистого лікаря Черчилля Лорда Морана (*Lord Moran*). У двох з аналізованих нами біографіях Черчилля автори наводять

переліки праць про Вінстона Черчилля, в тому числі біографій, спогадів, аналізів окремих епізодів тощо. Так, у Р. Дженкінса цей перелік складає 27 основних позицій та 96 допоміжних; у Дж. Беста відповідно – 36 основних та 112 допоміжних.

У даній статті охарактеризовано три документально-художні біографії Вінстона Черчилля. Перша з них, створена Мартіном Гілбертом (*Martin Gilbert*) – *Churchill: A Life*, була вперше опублікована у 1991 році. Біографія отримала позитивні відгуки у провідних британських мас медіа, таких як *Daily Telegraph*, *Daily Express*, *Financial Times*, та у середовищі політиків, серед них Маргарет Тетчер ('*One of the greatest histories of our time*' – одна з найблискупіших історій нашого часу), Джон Мейджор ('*A tour de force*' – вираження сили, потужності), Гарольд Макміллан ('*A wonderful book. Very moving and also very convincing*' – чудова книга, дуже захоплююча і переконлива) [4]. М. Гілберт, як ми вже зазначали, – автор офіційної біографії Вінстона Черчилля у восьми томах (*Companion Volumes*), над якою він працював з 1966-го по 1988-й роки разом із сином Черчилля Рендольфом (*Randolph Churchill*). Син Черчилля уклав перші два томи, решту шість – Мартін Гілберт. М. Гілберт є також автором книг з історії першої та другої світових воєн, Голокосту тощо.

Друга біографія, написана Роєм Дженкінсом (*Roy Jenkins*) – *Churchill*, побачила світ у 2001 році. Вона також отримала схвальні відгуки на сторінках провідних британських газет та журналів, таких як *Sunday Telegraph*, *Times*, *Daily Mail*, *Observer*, *Guardian*, *Independent*. Так, Ендрю Робертс із Санді Телеграф назвав твір '*This is a first-class, well-sustained work of history and a masterpiece of biography*' (першокласним лейтмотивним історичним твором та шедевром біографії) [5]. Рой Дженкінс є автором цілої низки біографій відомих політичних діячів Великої Британії (*Mr Atlee: An Interim Biography*, *Asquith*, *Gladstone*, *Baldwin*).

Третя біографія створена Джефрі Бестом (*Geoffrey Best*) – *Churchill – A Study in Greatness*. Біографія опублікована у 2001 році. Дана біографія також отримала прекрасні відгуки у *Sunday Telegraph*, *Daily Telegraph*, *Washington Post*. Роберт Блейк у літературному огляді назвав біографію Дж. Беста '*Admirable ... an excellent biography of a very great man*' (чудовою, прекрасною біографією видатної людини) [3]. Автор біографії – історик, професор історії, викладає історію в університетах Единбурга та Суссекса.

Як бачимо, всі три біографії заявлені як документально-художні твори, тобто, за визначенням, мають містити як факти, так і суб'єктивні оцінки. Але їх порівняння, на перший погляд, також вражає своїми кількісними параметрами: в біографіях М. Гілберта та Р. Дженкінса понад 1000 сторінок, тоді як у Дж. Беста – тільки третина цього обсягу. То ж особистість автора документально-художнього твору передовсім виявляється у відборі фактів для свого нарративу, а вже потім, як похідне, в їх оцінці.

Список літератури

1. Кузнецов Н.И. Биография как тип текста (на материале англоязычной биографии): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 – германские языки. – Одесса, 1991. – 238 с.

2. Лотман Ю.М. Литературная биография в историко-культурном контексте (к типологическому соотношению текста и личности автора) // Литература и публицистика. Проблемы взаимодействия. Ученые записки Тартуского государственного университета. – 1986. – Вып. 683. – С. 106-121.
3. Best G. Churchill: A Study in Greatness. – London: Penguin Books, 2002. – 370 p.
4. Gilbert M. Churchill: A Life. – London: Pimlico, 2000. – 1066 p.
5. Jenkins R. Churchill. – London: Pan Books, 2001. – 1001 p.
6. Лесин В.М. Літературознавчі терміни. – К.: Радянська школа, 1985. – 251 с.
7. Encyclopedia Britannica 2006 Ready Reference. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <http://britannicashop.britanica.co.uk/epages/>
8. Longman Language Activator. – London: Longman, 2000. – 1587 p.
9. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Lexicon Publications, Inc., 1993. – 1149 p.
10. Oxford Wordpower Dictionary. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 746 p.
11. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <http://www.wikipedia.the.free.encyclopedia>

References

1. Kuznecov, N.I. (1991). Biografija kak tip teksta (na materiale anglojazyčnoj biografii): Dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.04 – germanskije jazyki. – Odessa.
2. Lotman, Ju.M. (1986). Literaturnaja biografija v istoriko-kul'turnom kontekste (k tipologičeskomu sootnošeniju teksta i lichnosti avtora). In Literatura i publicistika. Problemy vzaimodejstvija. Učenyje zapiski Tartuskogo gosudarstvennogo universiteta. (Vyp. 683), 106-121.
3. Best, G. (2002). Churchill: A Study in Greatness. London: Penguin Books.
4. Gilbert, M. (2000). Churchill: A Life. London: Pimlico.
5. Jenkins, R. (2001). Churchill. London: Pan Books.
6. Lesin, V.M. (1985). Literaturoznavchi termini. K.: Radjans'ka shkola.
7. Encyclopedia Britannica (2006) Ready Reference. Elektronnij resurs. [Rezhim dostupu]: <http://britannicashop.britanica.co.uk/epages/>
8. Longman Language Activator. (2000). London: Longman.
9. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. (1993). Lexicon Publications, Inc.
10. Oxford Wordpower Dictionary.(1998). Oxford: Oxford University Press.
11. Elektronnij resurs. [Rezhim Dostupu]: <http://www.wikipedia,the.free.encyclopedia>

Стаття надійшла до редакції 2.11.2015 р.